

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.161.2

М. І. Степаненко

ЖИТТЄДАЙНІ СТРУМЕНІ ПОЕЗІЇ ВОЛОДИМИРА КАЛАШНИКА

(Калашник В. С. На берегах життєпису: вірші, переклади, паліндромі. Харків: Майдан, 2020. 95 с.)

*Як жити, зачепившись на мілкому,
То краще потонуть на глибині.*

Ліна Костенко

Світ поезії водночас реальний і міфічний, відкритий та загадковий, розлогий і щільний. Чи тісно в ньому Майстрові? Буває завузько, буває й занадмір просторо. Тому Митцеві, хто з Божою іскрою, сусідство ніколи не стоїть на заваді, бо він упевнено прямує власною стежею, оглядаючись довкруги, запримічаючи все добре й відштовхуючи все лихе, він веде за собою інших, прокладаючи їм дорогу до краси, яка рятує нас, до світла, що виблискує на видноколі й манить до себе, до високої духовності, яка очищає від скверни душу й тіло. А чи легко Майстрові? Ой ні, бо ж він в одвіті не лишень за себе, а й за всіх нас, навіть за те, що чиниться довкіл. До його посилів дослухаються, у них шукають істину, порятунку, наснагу, жагу до життя. Ті сили мають вигравати різними гранями, будити думку й почуття, усяляти віру та готувати до випробувань, ніжно голубити й крицево гартувати. Вони повинні вабити, охороняти, давати мудрі відповіді на запитання про огорнене таємничостями минуле, суперечливе сьогодення, вимріяне прийдешнє. Покликання й обов'язок справжнього Майстра-Митця – мати під собою земну твердинь і підпирати мужніми раменами свій духовний небосхил.

З-поміж таких достойників – і Володимир Калашник, талановитий поет, знаний учений-словолуб і словотворець. Від того часу, як з'явилася його перша книга «Осінній дивосвіт», збігло двадцять літ. Читачі добре пам'ятають і високо поцінують наступні поетичні збірки Володимира Семеновича – «Бентежне надвечір'я», «Біла зоря»,

«Осоння осені». Їм припали до душі його спогади «Тет-а-тет з Аквітанією та іншими французькими враженнями». Дослідники, яких вабить естетика слова, заслужено уналежнили до розряду авторитетних видань його студію «Людина та образ у світі мови». Перед нами самобутній письменник і вдумливий науковець-лінгвіст, який достеменно знає закони мови й демонструє досконалі, наповнені глибинним змістом та огранені вишуканою формою вірші. Вельми важливе те, що вони нікого не лишають байдужим, спонукають до роздумів, запалюють на величні справи.

Якщо говорити коротко про Володимира Калашника як особистість, то він – вправний художник слова, естет, глибокий філософ, щирий патріот, непогамовний життєлюб, цікавий і простий оповідач, виняткової доброти людина. Найпотаємніша думка, надскладна проблема, найзаплутаніша версія, найзагадковіша істина в його викладі набувають реальних обрисів, стають доступними всякому, хто прагне пізнати й розсекретити їх. Ця чеснота – дар від Усевишнього, нею володіють далеко не всі служителі музи, навіть ті, які возсіли на поетичному Олімпі.

Володимир Калашник змалював словом свою неповторну вісь буттєвих координат, вибудував самобутній духовний храм, густо населив його добром і правдою, що протистоять злу й олжі, неодмінно перемагають їх. До цього письменника прагнеться йти на відверту й задушевну розмову, хочеться ділитися з ним найсокровеннішим, просити в нього поради, навіть сповідати йому свої гріхи, бо його слово й думка володіють магічною і цілющою силою. Людські якості, про які мовиться, – не на позір, вони – стиль життя професора й митця Калашника. У нього, певне, немає недругів, а про ворогів і не йдеться. Цей чоловік уміє не лише приятелювати, товаришувати, навчати, задушевно спілкуватися з колегами, молоддю, а й магнетично впливати своїм художнім словом на оточуючих, гуртувати люд, надихати його на праведні діяння. Переконливою зброєю – поезією – він спонукає своїх шанувальників духовно прозрівати, ставати на тверду національну позицію і вже ніколи не відступатися від неї. Полтавець Калашник міцно зрісся з Харковом та багато зробив для духовного мужніння цього міста, для утвердження в ньому українськості, бо кому як не словолубові знати й уміти вправно послугувати пасіонарною силою мови.

Про збірки Володимира Калашника можна говорити багато. Усі вони варті окремого доброго слова, системного естетико-літературознавчого аналізу. У кожній книги, зрозуміло, своя проблематика, образна система, жанрова своєрідність, емоційна наснага. та водночас вони утворюють єдине художнє ціле, оперте на міцні філософські засади, пронизане щирими почуттями й непідробним ліризмом, насичене соковитістю мови. Насутнішим є те, що залишається впізнаним автор, чітко простежується його індивідуальний почерк. Він нібито все до останку виказує у віршах, не залишає місця для пошуків прихованих смислів. Однак це тільки на перший погляд так. Насправді ж невеликі за обсягом твори вирізняються багатством підтекстів, які можна розтаємничувати по-різному, але неодмінно з позицій високоморальності, гуманності, щиросердності. Протилежностей у Володимира Калашника не знайти.

Мудро поіменовано збірку, яка тільки-но прийшла до нас, – «На берегах життєпису». Хоч ця книга, як і попередні, багата на метафорику, однак у ній домінує реальне буття в найтонкіших його проявах. Перед очима проходять долі загартованих випробами збіглих літ різних людей, які вершать сьогодні добрі справи і які вже одійшли за вічну межу, залишивши після себе гідний слід. Усі вони – з когорти друзів, однодумців, односельців, колег, наставників, учнів, побратимів Володимира Семеновича. Немало в збірці автобіографічних моментів. Хто добре знає перебуле поета, той неодмінно розгадає зміст численних рядків його віршів про полтавське дитинство, про спілкування вже дорослого чоловіка з отчим краєм, про фахове становлення, духовне мужніння й перегорне інші життєві сторінки.

До авторських художніх видань подають зазвичай передмову. Вона готує читача до сприймання основного тексту, допомагає збагнути заглиби художнього дискурсу митця. Традиційне переднє слово в «На берегах життєпису» замінене інтродуктивним триптихом-зверненням до автора талановитих людей. Відомий український мовознавець Надія Бабич у віншувальному посланні називає Володимира Калашника мудрим і дуже затишним поетом, якого люблять усі, хто слухає його лекції і читає його художні та наукові праці. Це твердження органічно доповнюють розмисли знаного письменника Анатолія Стожука: Володимир Семенович «вибудовує свої поетичні книжки за життєвим календарем: почасти настроєвим, почасти часовим,

а загалом в міру осмислення зробленого і пережитого. Тож кожна нова збірка – як лірико-філософське осягнення минулого, пройденого, передуманого. І все це зроблено крізь призму народного світорозуміння етичних норм, закорінених у Заповіді Божій». Оригінально мовила про свого колегу Зоя Захарова, використавши у дарчому написі калашниківський крилатий вислів «У кохання свої закони // і своє беззаконня теж» та оригінальний асонансно-алітераційний образ «осоння осені»:

*Якщо осінь в осонні,
В зиму дні не спішають.
І у щастя в полоні
Ще радіє душа.
Заховалася туга
За прийдешні літа,
Значить молодість друга
В дім у твій заверта.
Це дарунок від долі
За минулі роки.
Сонце шле тобі волю,
Благочиння – зірки.
І нехай беззаконня
Є свої у життя,
Якщо осінь в осонні –
Це ще літа дитя.*

До збірки ввійшли поезії, переклади, афористикон, паліндроми. Цікавим є паліндромний острівець. Пристрасть до цього жанру в поета давня. Важливо, що він подає не просто механічний набір слів, які однаково читаються зліва направо й справа наліво, а вибудовує наснажені асоціаціями мініобрази: *Вірив і розум у зорі вирів; Я – ода дів від а до я; Я і ти життя ода, Ладо!; Тост – і літ сот; О бабо! Де мед? О бабо; О дар миру! Дурим радо; а мене щебет радує. Є удар: тебе ще нема.* Міріади смислів паліндромів творчим посилом автора впорядковуються у вишукану словосиметрію, яка ще з давніх часів уважалася чудодійною. У цьому жанрі віддзеркалюється глибока сутність сили поетового світобачення й тонкого відчуття гармонії Всесвіту.

Справжньою окрасою книги є афоризми. Володимир Калашник зібрав до купи майстерно розсипані в його збірках крилаті фрази

й тематично згрупував їх. Афористичність, осердям якої є любов, можна без занадто менших вагань вважати однією з найхарактерніших рис ідіостилі письменника. Любов у художньому дискурсі постає як земний і небесний, близький і недоступний дар, як насолода і страждання, як щастя основа й продовження людства. «З любові починається життя», – твердить поет. Вона, на його переконання, – «це стан, коли і в будні свято», «вулкан зі спалень-воскресін», «життя світанок і зеніт». Любов «вінчає нашу долю», вона нікому не підвладна, бо «Час візьме все, окрім Любові», її «жага... – невиситима». Найчистішого почуття з найчистіших – кохання – «племін вік не погаса», «душу зігрів», його «мелодії... найніжніші». По-справжньому закоханих «не мина висока долі міта, Їм келих щастя випити дано». Людям, серця яких зливаються воедино, усе під силу. «Що двом весняні грози?» – риторично запитує автор. Зворушує й зачаровує філософська сентенція поета про вічність роду людського – «Незгасимі сонця любові – діти. Невіддцвітні зорі життя – онуки». Симфонію витончених афоризмів про неминущі цінності увінчують крилаті вислови про «Слово, творчість». Письменник безмежно дякує долі за те, «що дала ... для втіхи й праці мудре рідне слово». Воно, на його переконання, – фундамент усього сущого, «світ безмежний і життя», «душі безмежний світ». Слово – не тільки наше сьогодення, а й «наша вічність»: «Як слово в нас, так ми у кожнім слові і тим безсмертні ми», «Затихне слово – і душа зів'яне». Слово тримає людину, бо душа, повчає автор збірки, без нього – «гіпс, а не скульптура». Мереживо афористичної думки поета закономірно й неминуче виплітає добірні словесні візерунки «Про рідний край». Навряд чи зможе хтось навіть з наймудріших заперечити сутність таких крилатих висловів: «Вертають в отчий край усі дороги», «Ми всі з дитинства й рідної оселі». Розділ афоризмів автор завершує своєрідною рубрикою «Різне». Компоненти, які входять до неї, доречно назвати філософемами, оскільки вони своїм змістом переконливо доводять, що все в цьому світі відносне, що воно має початок і кінець («У всякої гори своє підніжжя, Вершини починаються з землі», «Від білої хати почавсь наш білий світ», «Не завжди білий світ буває білим»), що часплинний, незворотний, що він єднає й віддаляє покоління, накладає на них печать свого духу («Історія – батьки. Часи новітні – діти»).

Філолог Володимир Калашник, усвідомлюючи життєдайне значення перекладу для утвердження сили й самобутності національної мови, не оминає його у своїй збірці. Жмуток поезії з ремаркою «Суголосне» воєдино пов'язує віддалених у часопросторі поетів Омара Хаяма, Хуана Хіменеса, Максима Богдановича. Витончені й глибокі твори перського, іспанського та білоруського майстрів слова зазвучали вишуканою українською мовою. Вони не залишать байдужим читача, неодмінно вплинуть на його розум і почуття. І хоч у перекладі українською мовою ці автори стали ближчими поціновувачам світової поезії, у прочитанні невловимо з'являється бажання глибше пізнати культуру закордонного письменства.

Тепер дещо про дивовижжя поетичної робітні Володимира Калашника. Навіть побіжне знайомство з віршами дає підстави твердити, що до нас промовляє зрілий муж, якого вкрила «весняним цвітом сивина», який думає про «земних доріг сумний фінал». На берегах його життєпису, що «сягає небокраю», –

...луна
 Минулих літ і помислів високих,
 І аромат п'яних життєвих соків,
 Минувшини прозора глибина.

Ліричний герой з філософських вершин і земних низин розмірковує над сенсом життя, яке нагадує йому колообіг у природі, адже

Ми починаємо з весни,
 Хмільними входимо у літо,
 Плодів чекаємо від цвіту,
 Врожай збираєм восени.
 А далі – нескінченні зими
 Нас забирають на довіч.
 І нашу пристрасть невгасиму
 Передають у вічну ніч.
 Та знову йдуть весна, і літо,
 І щедра осені пора.
 Лиш, замість нас, приходять діти,
 А там онуки і пра-, пра-...

Хто вже переступив поріг осені, а особливо той, хто опинився в обіймах зими, повертається до своїх літ, що непомітно спливали за водою, гортає у свідомості сторінки «чуттів і дум ... минулих,

неповторних», «у стрічці споминів» шукає «час дивовиж, як був ... молодим», щиро прагне багато чого переінакшити й неодмінно усвідомлює, що всі ми «йдемо від заходу до сходу», що «У земнім бутті нам шлях розмічено: Ідемо від Бога і до Бога»:

*Усі ми діти тимчасові Бога,
І має кожен всього кілька літ
Лиш загадки свого буття земного
І таїни відходу в інший світ.*

Про розлуку зі світом, від якої нічим не можна відкупитися, у збірці мовлено багато. Це не занепадницькі мотиви, не жалі-голо-сіння чи панічний страх перед невідомістю, а зрозумілі самі собою істини: нічого вічного немає, просто наспівають миті зрілості, коли огортають думи про «останній перевал». Основне, аби було йому чим звітувати перед власною совістю й іншими, хто йшов поруч, з ким ділив шматок насущного, аби всякий зміг без тривоги постати перед найвищими силами й сказати, що

*Йшов до сонця, поминувши тіні,
Пам'ятав, що раз життя дано,
Все віддав до краплі Україні,
Роду честь беріг, мов знамено.*

Якби кожен так дорожив дідиною й так любив рідну землю та країну, як автор збірки і його герої, – було б удосталь тепла й світла навкруги, жили б ми «радісно..., не в тузі, і все збувалося сповна». А ще важливо для людини чесною, одержимою, гордою й самодостатньою, за життєвою теорією Володимира Калашника, «у Правду та Долю» вірити.

Назва збірки «На берегах життєпису» відповідає змісту: у ній, як уже було наголошено, багато біографічного. Зробимо акцент передусім на мотивах любові до рідного краю. «Зелений світ», «народин і дитинства світ» Полтавщина, незабутня Мануйлівка, неповторна Козельщина, славетний Миргород, тихоплинна й могутня Хорол-річка – цей поетично орнаментований топонімний ряд яскраво оживає, дихає на повні груди в поезіях Володимира Калашника, притягально вабить своєю природною красою, величною історією. Дорога серцю Мануйлівка завжди привітно стрічає свого сина, «живим вогнем наповнює» його. Із «землею батьків», переконує автор, ми нерозлучні, їхні «Святі могили – наші мавзолеї – Для сповідей, спокути і молитв».

Хоч доля й відділила поета від рідного порога, любов до нього з роками не зміліла. Опиняючись у «благодатному полтавському краї», він «Від сонця і цілющої води Бальзаму й довголіття» набирає, «Щоб знов і знов вертатися сюди». Козельщина, яку поіменовано «довкільних сіл столицею і перехрестям наших доль, доріг», будить почуття святочної радості й хмільної гордості. Храм, який виблискує своїми величними банями над її мальовничими просторами, освячує найрідніший клапчик землі й усю «Вкраїну на віру, і надію, і любов», «стає душі собором Володькам Лободам наперекір». Поет виповідає через окремі деталі трагічну історію собору. Хто прочитає ці рядки, захоче заглянути в минувшину «врятованого з кострища корогов Храму», дізнатися, який же із синів підняв його «словом ... із руїни». Мовиться, зрозуміло, про незабутнього Олеса Гончара, бо ж йому болів пекучим боєм не лише Новомосковський, а й Козельщинський, Великосорочинський, Свято- Михайлівський Золотоверховий... собор.

Володимирові Калашнику вдається малопомітними штрихами, лапідарними ремарками відтворювати окрему добу з її культурними набутками й місце та роль у ній непересічних особистостей. З-поміж цього циклу – поезія «Хай Миргород не той», у якій згадано Тараса із шаблею, що шукає долі «На Гоголем означеній путі». За символічним образом «вода багряна нині у Хоролі», за Павлом Тичиною, у «Хоролі-річці не тій», приховано перемоги, суперечності та поразки цілої історичної епохи.

Любов до отчого краю переростає в незмірну любов до всієї держави. Ліричний герой, пройшовши незрівнянними духовними просторами предтеч, шляхами «генія нашого» Миколи Гоголя, замилюється Карпатами, переймає від них «І нездоланність водоспадів, й п'янке бажання висоти... Трембіти спів із полонини», заявляє гучно, що «Одвічний дух ... житиме вовік», що в усьому цьому – «клич рідни-ни» «Вкраїни доля над усе!», висловлює тверду впевненість у тому, що

*...все ми зможем,
Як племінь віри не погас,
Благословіння зійде Боже
На рідну землю і на нас.*

Особливістю поезії Володимира Калашника є те, що навіть у буденних речах зримо відчутні філософські мотиви. Просто й велично, скромно та повчально, переконливо й доступно він говорить про

серйозне та неординарне. Ось змальований автором окраєць плинного буття, який віддзеркалює рух Усесвіту з його гармонійними й розладнаними законами:

*Недовго рік прийдешній молодіє,
Спішисть ставати звичним і старим,
Роздавши віншування та надії,
Втіка пошвидше від святкових рим.*

Істинність таланту автора вияскравлюється в означенні невичерпної сили свого коріння й оточення, тому багато місця в збірці «На берегах життєпису» відведено присвятам. Відкриває їх поезія «Прощання» з авторським коментарем «Світлій пам'яті батька мого незабутнього». Вона наповнена риданням сина – не слабким, а щемним, непідробним. Згадано журний день, коли в Мануйлівці ховали найріднішу людину, а для всіх інших – учителя, який насіяв чимало добра в душах односельців. Тієї тяжкої й сумної миті

*Мов школярі, струнчилися тополі
І тополино мліли школярі.
Оркестр ридав, виплакував прощання.
Займався вічним полум'ям кумач.*

З-поміж тих, кому приурочено вірші, передусім найближчі авторів по духу люди – краєяни, учителі, учні, старші колеги й філологи-ровесники. Із щемом читаються рядки про Миколу Наконечного, велета мови, якому «рідного слова сяйні самоцвіти ... дарував український народ». Боєм пронизані строфи про «вквітчану зірками» Мерефу, що береже довічний спокій Олександра Юрченка, «просто, по-довженківськи, Сашка», який

*Мови материнської святині
Радо ніс між люди день за днем.*

Серед «смертних безсмертних» – лінгвісти Сергій Дорошенко, Лідія Лисиченко, Володимир Гончаренко, Олександр Царук, яким «Дар Господній ... дано – творити цей світ». Із цього ж духовного поля «мудрий словолуб» Михайло Паночко, що «в пісню перелив життя земне», філологічна зміна (Анатолій Нелюба, Валентина Пономаренко, Юлія Калашник, Юрій Кохан), над якою «рідне небо синє і сонце, здійняте в zenіт». Володимир Калашник послав своє тепле слово, окроплене любов'ю й невимовним сумом, «за крайнебо ... на межі тисячоліть» вірному товаришеві Григору Тютюнникові, серце якого

«замовкло..., відкричало. та знов навкіл всміхнулося на початку, Щоб світ родивсь, творивсь і виростав». У віршах-посланнях зафіксовано прекрасні миті спілкування двох залюблених у слово й Україну людей, які робили все, щоб «наша пісня линула із саду». У небеса гукєє одностудець до спочилого в Бозі друга, вивідає йому гірку натеперішню правду про нашу самостійність і незалежність:

*...нам горе і на волі,
Бо забули, як були людьми.
Співомовно волю відкричали
І шукаєм світлячки в імлі.
Розміняли берег на причали –
Правнуки погані і малі.*

Поет вибудовує майстерний діалог з побратимами й посестрами по перу – Іваном Драчем, Василем Боровим, Надією Світличною, Олександрєю Ковальновою, Степаном Сапеляком, Віктором Пінченком. Оживають образи цих знаменитих особистостей, палахкотить їхнє добірне слово, яскраво проглядається їхній талант. Вимальовувати кількома строфами виразний тип людини, вирізняти її самобутні риси – це ще один поетичний хист Володимира Калашника. І хоч більшість із тих, про кого йдеться, уже в кращих світах, вони постають як живі постаті на нашому духовному овиді.

З-поміж поезій із твердими римами проскакують білі вірші, від яких віє особливою аурою, вони по-своєму поетичні й окуті в тугий сюжет. Ці твори, як зізнається автор поет, – не шлях до просто-ти, а внутрішня потреба спробувати власні сили в різних царинах метрики:

*Забілили сніги... Вірші також біліють.
Рими цвітом опалим злетіли у вирій.
Лиш душа, невідцвіта, нерозлучна зі словом,
Білим віршем озвалась до тиші німої.
І щемливої туги несплакани сльози
Щире серце скропили святою росєю,
Знов поезії струни запрагли звучати
Вічним трунком кохання, надії та зваби.*

Ось такий він, Володимир Калашник, «на берегах життєпису» свого – інженер душ і дослідник, простий, щирий та праведний чоловік, який прагне по-сковородинівськи затято досягнути

макро- й мікрокосм. А він, світ, що оточує нас, і світ людини, на його тверде переконання, «дивний ... Ти його до скону Не пізнаєш і не збагнеш». Це сказав лірик і філософ. І, певно, ніякий словофіл і любомудр цього не заперечить. Бо ніжність і мудрість мають тверді підмурки, які просто так не схитнути.

Степаненко Микола Іванович – доктор філологічних наук, професор, ректор, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка; вул. Остроградського, 2, Полтава, 36000, Україна.

Tel.: +38-097-390-49-21

E-mail: myk_ivan@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-6727-1265>

Stepanenko Mykola Ivanovych – Doctor of Philological Sciences, Professor, Rector of V. H. Korolenko Poltava National Pedagogical University; 2 Ostrohradskoho Str., Poltava, 36000, Ukraine.

Надійшла до редакції 4 січня 2021 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Степаненко М. І. Життєдайні струмені поезії Володимира Калашника. Рец. на: Калашник В. С. На берегах життєпису: вірші, переклади, паліндроми. Харків: Майдан, 2020. 95 с. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. Вип. 54. Ч. I. С. 258–268. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2021.54.1.22>

АРА: Степаненко, М. І. (2021). Життєдайні струмені поезії Володимира Калашника. Рец. на: Калашник В. С. На берегах життєпису: вірші, переклади, паліндроми. Харків: Майдан, 2020. 95 с. *Лінгвістичні дослідження*, 54 (I), 258–268. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2021.54.1.22>